

El consum sostenible com a estratègia d'educació per a la ciutadania

Alexandro Escudero

Evelyn Diez-Martínez. *Lo esencial del desarrollo sustentable para jóvenes y no tan jóvenes*. México, D.F., Editorial Fontamara, 2014, 184 pàgines.

Els problemes derivats de l'hiperconsumisme acrític, com el canvi climàtic o la pol·lució, exigeixen maneres col·lectives noves de satisfer les necessitats de béns i serveis.

La noció de ciutadania consumista, acrítica, individualista i feliç, que va popularitzar el neoliberalisme durant tantes dècades, està en crisi perquè la majoria de les persones senten directament en les seves butxaques els costos que ha generat la fórmula capitalista de produir sense pensar en els efectes en l'entorn, ni en les generacions futures, i perquè els problemes ambientals tenen una complexitat i persistència particular: tot i que les fonts de contaminació massiva ja han estat detectades, regulades o fins i tot prohibides des de fa anys, encara patim els seus efectes nocius.

Resulta clar per a educadors i educadores que una característica fonamental de la ciutadania contemporània és que les persones haurien de ser més exigents en el seu consum, sobretot des del punt de vista ambiental i ètic. Però a més, podrien ser més observadors de les pràctiques de producció i, si cal, adoptar una posició política davant l'ús indiscriminat dels recursos naturals locals. Fins ara, el sector productiu té les seves organitzacions i mitjans poderosos per influir en els consumidors; és important que els consumidors

s'organitzin per influir en el sector productiu.

Això no es pot aconseguir individualment. Cal tenir coneixement del medi, habilitats d'organització, participació i convivència social. Per això és important ensenyar, tant a les generacions escolaritzades, com a les que ja no van a l'escola, com poden exercir un paper actiu, i ja no merament passiu, de simple espectador, davant dels desafiaments ambientals del seu entorn.

Fins ara, la relació entre desenvolupament sostenible i formació de ciutadanes ha estat àmpliament abordada en l'educació formal. En termes generals, se suposa que com més informades estiguin les alumnes i els alumnes sobre el seu entorn, més possibilitats hi ha que participin activament en la seva cura i millora. Formar ciutadanes seria, llavors, l'estratègia educativa que ensenyaria a les persones a instruir-se, organitzar-se i participar en comunitat, amb els valors propis de la democràcia.

L'equació, però, no ha estat tan senzilla. D'acord amb l'autora del llibre *Lo esencial del desarrollo sustentable para jóvenes y no tan jóvenes*, Evelyn Diez-Martínez, diverses dades obtingudes en investigacions empíriques, suggereixen que l'educació formal podria estar oferint

informació incompleta, vaga o desarticulada sobre el desenvolupament sostenible. Però sobretot, aquesta informació estaria sent percebuda com a dades llunyanes de la vida quotidiana de l'alumnat. De fet, sembla que per a la població en general, abans que el desenvolupament sostenible, és el consum sostenible al punt que més crida l'atenció alumnat, ja que cada dia fan pràctiques de consum que involucren despesa de diners.

Davant aquesta situació, l'autora va decidir elaborar un llibre senzill capaç de relacionar les accions de consum quotidianes que realitzen les persones, però que tenen un impacte sobre el medi ambient. *Lo esencial del desarrollo sustentable para jóvenes y no tan jóvenes* és un llibre estructurat sobre quatre temes fonamentals que conformarien una base de coneixement sobre el que involucra el desenvolupament sostenible i un consum sostenible:

1. els residus i el reciclatge;
2. les fonts, el maneig i la conservació de l'aigua;
3. l'aire i la seva contaminació; i
4. les fonts d'energia i el seu ús.

Tots aquests temes han estat relacionats de manera senzilla amb el consum racional quotidià. Per exemple, compartir responsabilitats a l'hora de fer la despesa energètica, tenir cura en la compra setmanal per omplir la nevera, estalviar en el reciclatge de la roba, promocionar els usos compartits de vehicles en desplaçaments curts i llargs, etc.

Aquesta estratègia d'educació per a la ciutadania parteix de la idea que el consum és la quantitat total de recursos extrets del medi ambient per complir finalitats econòmiques i de supervivència, però posa l'accent a les etapes vitals que són capaços de tenir els objectes i els

serveis. Cada vegada que es diu que les deixalles són objectes o substàncies que ja no serveixen, cal aclarir per què no serveixen, i per a qui no serveixen. Es tracte d'aprendre que l'ús responsable de recursos naturals, la reducció de deixalles, matèries tòxiques i contaminants, i l'increment dels cicles de vida dels objectes i els serveis es fa millor si estem organitzats.

L'eix d'acció central del consum responsable implica una participació col·lectiva per a perllongar l'ús dels béns que conformen el nostre patrimoni individual, familiar i social, i dels serveis que gaudim dia a dia, el que es pot aconseguir de diverses maneres:

- Cuidant-los, perquè segueixin servant.
- Reparant-los, abans de canviar-los per altres de nous.
- Buscant nous usos, quan hagin deixat de servir en el seu ús original.
- Reciclant, reintroduint-los al cicle de consum.
- Dipositant en els llocs apropiats per no contaminar.

Pot ser que arran de la crisi, més que arran del canvi climàtic o la pol·lució, la gent ha fet de la necessitat virtut i ha après estratègies per realitzar un consum més eficient. Però si les educadores i els educadors volem aprofitar aquesta conjuntura de caràcter econòmic per fer créixer el sentiment d'un canvi necessari, la idea compartida d'haver anat massa enllà en les coses d'un sol ús, en la compra compulsiva i sense sentit, en l'excés consumista, en l'abisme que separa el productor del consumidor, o sigui si volem assajar una nova estratègia d'educació per a la ciutadania, aprendre a fer un consum responsable, més que un consum eficient, és una bona opció.